

Birgitte Vedersøs translokationstale

Taler

Birgitte Vedersø
Rektor

Dato

24. juni 2022

Sted

Gefion Gymnasium

Kære studenter!

For 10 år siden var årets hit blandt studenterne Silwer Productions' nummer *Fuldstændig fri*. Nummeret kommer ikke til at gå over i historien som stor lyrik eller langtidsholdbar musik, og I har sandsynligvis aldrig hørt det, men det ramte klokkerent ind i studenterfestens stemning den der magiske aften i juni, så jublen ville selvfølgelig ingen ende tage, da de fire fyre bag hittet dukkede op og spillede ved festen. *Fuldstændig fri*. Alting åbnede sig i én endeløs oplevelse af den fuldkomne frihed i sommernatten – ligesom I har oplevet det i de seneste dage.

Oplevelsen af den fuldkomne frihed hører ubestridt med til at blive student og lægge gymnasieårene bag sig. Oplevelsen er berusende i mere end én forstand, og I indtager jeres fortjente frihed med stor appetit. Det er en af grundene til, at ingen kan lade være med at smile ved synet af glade studenter. I repræsenterer lige nu alt, hvad vi håber på for enhver ny generation: Håb, glæde, livsappetit, mod. I er nærmest selve symbolet på frihed. Og man kan se, at I nyder den.

Hvorfor, kunne man spørge, higer I så voldsomt efter frihed? I er vokset op i et trygt samfund, der sørger for, at I har ganske vist forskellige, men dog alle ret gode betingelser i sammenligning med resten af verden, at I har mad og tøj på kroppen og at I får en uddannelse – hvad kan I så mangle? Hvad vil I så med mere frihed?

Da bandet The Minds of 99 for et lille år siden genåbnede Danmark med en forrygende og udsolgt koncert i Parken, blev koncerten kaldt en historisk musikalsk og social forløsning. Den samme fornemmelse fik jeg, da vi i september havde årets første fredagscafé efter mange, mange måneders tørke, når det kom til fester og cafeer. Jeres lyst til at mødes og fyre den af med gode

venner fyldte luften, så den nærmest kunne smages, og jeres evne til at få et dansegulv til at vibrere en fredag eftermiddag kl. 17:10 var legendarisk. Det har holdt hele året, at I er vilde med igen at kunne mødes og være sammen. Det er, som om det at være sammen og feste i sig selv indeholder små øer af den frihed, I lige nu oplever så fuldtonet.

Corona viste os noget af det, I manglede. Når man ikke længere kan mødes og være sammen med sine venner, bliver det ikke alene ensomt, det betyder faktisk også, at man sættes en lille smule i stå. Skolen kørte ganske vist videre virtuelt, og vi var egentlig ret stolte af, hvor meget fagligt, der lykkedes, men det blev også tydeligt, hvor meget det betyder at være sammen. Jeres eufori fik dansegulvet til at gyngede den fredag eftermiddag i september. Frihed opleves og udlevs sammen med andre – ikke alene.

Her kunne jeg vælge at konkludere, at alt nu er godt, og I nu kan indtage friheden uden den mindste bekymring. Men som I ved, er tilværelsen desværre ikke helt så enkel, og de seneste måneder og ikke mindst krigen i Ukraine har med stor tydelighed vist os, at frihed ikke er et givent vilkår i verden. Ikke engang i vores del, der siden den kolde krigs ophør nærmest har glemt, at krig og ufrihed er et vilkår i store dele af verden. Jeg tror på, at frihed er noget, hver eneste generation skal kæmpe for, og jeg tror også på, at hver eneste generation mødes af nye og forskellige trusler mod deres frihed. En af jeres generations vigtigste trusler mod friheden er kampen om jeres opmærksomhed – en kamp, I skal tage på jer og beslutte jer for at vinde selv, for ellers truer den andet og mere end bare vores fokus og koncentration – den truer hele vores evne til at skabe et frit samfund.

Vores liv på nettet og blandt medierne i det hele taget er én lang kamp om vores opmærksomhed, og vi er ikke nærige med den. Vi ved egentlig godt, at det er skidt, men alligevel gør vi det hele tiden: Skynder os at acceptere alle cookies, så vi kan komme videre, klikker ”enig” i nye opdateringer uden at læse dem, bider på en clickbait-overskrift om noget fuldkomment ligegyldigt. Det, vi glemmer, er at vores opmærksomhed er den vare, som tech-giganterne, medierne og annoncørerne er ude efter. Det er os selv, der er varen.

Kan det ikke være lige meget, kunne man spørge; vi vælger jo selv, og man kan jo bare lade være, hvis man ikke vil dele sin opmærksomhed? Problemet er, at det kan man meget dårligt. Kampen om vores opmærksomhed er nøje tilrettelagt, så

vi fanges ind, og de fleste af os har prøvet, hvor afhængige vi bliver af det fix, vores telefoner giver os. Når det sker, bliver resultatet en fragmenteret bevidsthed og opmærksomhed, og det går ud over vores evne til at tænke sammenhængende tanker om, hvilket liv og hvilket samfund vi vil have.

En dansk forfatter fra 1800-tallet, Meir Aron Goldschmidt, der også var stærkt politisk engageret, nævner begrebet dannelse som forudsætning for netop at tænke sammenhængende tanker om hvilket liv og hvilket samfund man vil have. Han siger:

Ved Dannelse forstaaer jeg den udviklede Evne til at være opmærksom, opfatte og tilegne sig en Tanke, være selvstændig i sin Dom, til at ville Noget.

Opmærksomheden er altså en forudsætning for at kunne tilegne sig en tanke og være selvstændig i sin dom – alt det, vi har bedt jer om i 3 år i gymnasiet. Og det holder ikke op, selv om I har fået jeres studentereksamen – som Goldschmidt siger, er dannelsen også forudsætningen for at **ville** noget. Og at ville noget som en myndig borger, der vil præge sit liv og sit samfund, hænger tæt sammen med at være fri.

Når man taler om kampen om opmærksomheden og techgiganterne, taler vi ofte om overvågning som den store trussel mod friheden. I den sammenhæng refereres der ofte til den britiske forfatter George Orwells roman *1984* fra 1948, som nogle af jer måske har læst eller arbejdet med i gymnasiet. Romanen er et skræmmebillede på det fuldkomne overvågningssamfund, hvor *Big Brother is watching you*. Nogle år forinden, i 1932, udkom også en anden fremtidsroman, Aldous Huxleys *Fagre nye verden*. Huxleys dystopiske fremtidsvision ser anderledes, men mindst lige så skræmmende ud. Her er al underholdning altid til stede for alle, staten har indført pligt til at være lykkelig, ingen er nogensinde alene med sine tanker, al ubehag er fjernet af piller, og orgiet er det nye ideal.

Neil Postman, en anerkendt amerikansk professor i pædagogik og medier, frygtede ikke Orwells overvågningssamfund i så høj grad, som han frygtede Huxleys nydelses-fikserede tvangssamfund, hvor al selvstændig tænkning må vige til fordel for adspredelse, orgier og afledning af opmærksomhed. Allerede i 1985 formulerer han det således:

Orwell frygtede dem, der ville forbyde bøger. Huxley frygtede, at der ikke ville

være nogen grund til at forbyde bøger, fordi der ikke ville være nogen, der havde lyst til at læse dem. Orwell frygtede dem, der ville forholde os information. Huxley frygtede dem, der ville give os så meget af den, at vi ville blive reduceret til passivitet og egoisme.

Måske er demokratiets og frihedens problem i dag ikke, at vi mangler at få information, men tværtimod at vi får så meget af den, og at vores opmærksomhed bliver så fragmenteret af de mange muligheder, der lokker og blinker og kræver os, at det gør os passive og ude af stand til at handle som myndige, selvstændige borgere. Og når det sker, trues dannelsen. Som tidligere chefredaktør på Zetland Lea Korsgaard siger: Opmærksomhed er forudsætning for dannelse. Dannelse er forudsætning for myndighed, og myndighed er forudsætning for at kunne leve et frit liv i et frit samfund.

Impulsstyret, fragmenteret opmærksomhed – som USA's tidligere præsident Donald Trump angiveligt skulle lide voldsomt af - er derimod ikke det, man bygger et samfund, en civilisation af.

Så hvad nu? Er vi så fortabte? Er vi i virkeligheden fuldstændigt fucked i stedet for fuldstændigt frie, som Silwer Productions sang? Svaret på det er heldigvis, at det behøver vi ikke at være. Men det kræver noget af os, hvis vi vil vinde kampen om vores egen opmærksomhed.

Det impulsdrevne menneske, der ikke kan fastholde sin opmærksomhed, som f.eks. ikke læser bøger og som ikke ejer selvbeherskelse, risikerer ikke at kunne skelne væsentligt fra uvæsentligt og ikke at kunne sortere i sin viden. Til gengæld kan det menneske, der evner selvbeherskelsen, som kan holde fokus, og som bygger sine holdninger på et fundament af velunderbygget viden, ændre verden til det bedre.

Samtidig ved vi også, at alt for mange unge i dag kæmper med angst, depression og andre lidelser, og vi ved også, hvad årsagerne er. Ungdomsforskere peger især på tre grunde til, at unge i dag er udfordrede på deres trivsel:

En øget acceleration og tempo i samfundet generelt og i uddannelsessystemet især

Fokus på præstationer og frygten for, at en dårlig præstation på ét område i livet

vil påvirke andre områder af ens liv

Psykologisering: Alt søges forklaret gennem psykologien, hvilket medfører et usundt, intensiveret forhold til én selv

Så jo, dårlig trivsel udfordrer også kampen om opmærksomheden og truer unges evne til at handle som myndige borgere. Men heldigvis er der veje ud af den dårlige trivsel, og for mange går vejen gennem et engagement i ting, der er større end én selv. Når du bliver fodboldtræner for et microputhold, kan du ikke samtidig spekulere over, om veninderne synes, du sagde noget dumt i timen i dag. Når du engagerer dig i politik, finder du pludselig ligesindede og nye måder at forstå dine egne tanker og problemer på. Når du involverer dig i en større sag som f.eks. klimakampen, kan du se din egen frygt i en større sammenhæng, så du bliver trukket ud af din handlingslammelse og kan reagere og gøre noget sammen med andre. Det giver håb.

Jeg tror på jer. I kan godt! I har med jeres studentereksamen bevist, at I evner at holde fokus, og at I har tilegnet jer en stor mængde viden. Og hvad der er endnu vigtigere, I har forstået, at alt ikke kan være lige sandt, at der er forskel på synsninger og viden. Fælles samfundsbeslutninger må bygge på viden. Det er – i modsætning til impulsstyret opmærksomhed – det, man bygger samfund og civilisationer af. Og det er det, vi har villet lære jer i tre år. Som astrofysiker Anja C. Andersen, som vi nyligt havde besøg af ved en morgensamling, siger:
#videnerfandemeikkeet synspunkt.

Men I er ikke færdige med kampen om opmærksomheden. I vil stadig være udfordrede af alle de blinkende muligheder for at miste fokus og lade sig aflede, ligesom vi alle er det. Her skal I af og til turde at være alene med jer selv og jeres tanker, selv om det kan være angstprovokerende at være helt alene uden andres blikke. At finde helt ind til, hvad I selv tænker. Det er lige her, i dit eget indre værelse, at du finder og udvikler din udvidede opmærksomhed. Gå derind og bliv der uden at tale. Du skal gøre det for din egen skyld, fordi det er det, der bygger og vedligeholder din egen indre kerne, men du skal også gøre det for fællesskabets skyld. At have trænet sit nærvær i opmærksomhed er en forudsætning for alt det, der er det vigtigste i livet: Kærlighed, godhed, fællesskab – og for at have et sammenhængende selv.

Jeg tror på jer – I kan godt! I har vist os det i måden, I er sammen på, I har vist os det, når nogen var i vanskeligheder, og I rakte ud og hjalp – og I har vist jeres ægte nærvær og fokuserede opmærksomhed, da det værste og sværeste af alt skete, og en af jeres kammerater tog sit eget liv, da I gik i 1.g. Jeres måde at tackle den helt ubærligt svære situation på var intet mindre end imponerende og aftvang dyb respekt og taknemmelighed.

Så gå nu ud og grib det, ansvaret. I er ikke bare kloge og vidende unge, der har vist dannelse og medmenneskelighed - I har også vist os, at I er klar til at tage over. I er allerede myndige borgere, og jeg tror på, at I vil tage ansvaret for fællesskabet, for samfundet og ja, for en bedre verden på jer. I det ligger en stor frihed – den, der rækker ud over én selv og handler om noget større. I kan godt! Og med disse ord dimitterer jeg jer som studenter fra Gefion Gymnasium 2022.

Kilde

Manuskript modtaget fra taler

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Translokations-/dimissionstale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/birgitte-vedersoos-translokationstale-2022>